

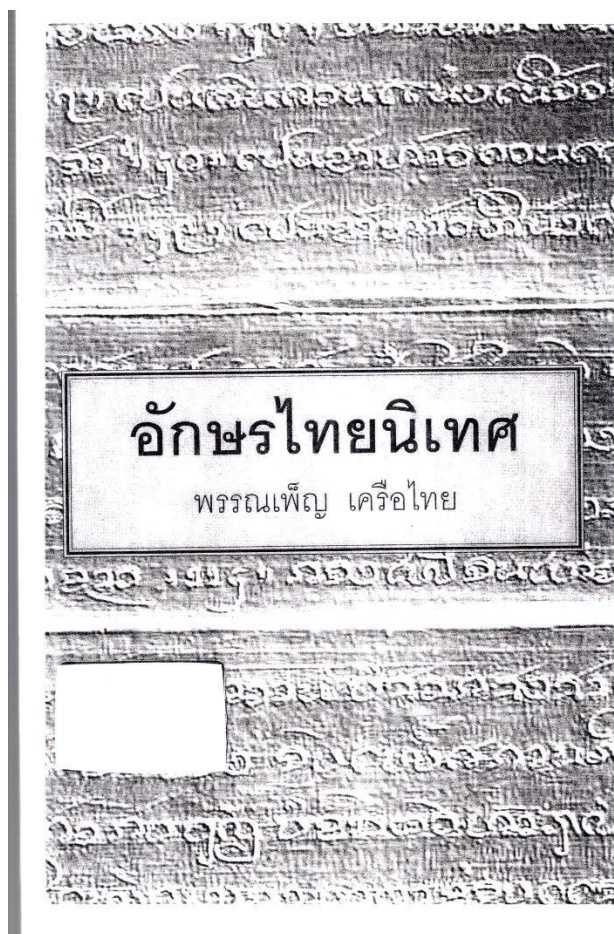

บทวิจารณ์หนังสือ อักษรไทยนิเทศ

เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2545 โดย พรรณเพ็ญ เครือไทย

รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล¹

Rongroj Piromanukul

¹ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Department of History, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University

E-mail: bhiramyaaanukula@gmail.com

*Manuscript received July 23, 2020; revised August 25, 2020, and accepted September 4, 2020

คำนำ

หนังสืออักษรไทยนิเทศเป็นผลงานของ พรรณเพ็ญ เครือไทย อดีตนักวิจัยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เนื่องจากในคำนำของหนังสือเล่มนี้จะไม่ได้ระบุว่าหนังสือเล่มนี้พิมพ์มาจากการวิจัย หากแต่ในเนื้อหา พรรณเพ็ญ เครือไทย (2545, หน้า 12, 14-15) ได้ใช้สรรพนามแทนผู้เขียนว่า “ผู้วิจัย” และปรากฏหัวข้อ “อักษรไทยนิเทศที่ใช้ในการศึกษาวิจัย” ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ผู้วิจารณ์เชื่อได้ว่าหนังสือเล่มนี้ปรับปรุงจากงานวิจัย

อนึ่ง เมื่อมีการนำรายงานการวิจัยมาตีพิมพ์เผยแพร่เป็นหนังสือ โดยทั่วไปวัตถุประสงค์และประโยชน์ในการวิจัยจะถูกตัดทิ้งไป หากแต่ในคำนำของหนังสือเล่มนี้กล่าวว่า “มักจะมีคำถามเสมอว่า คืออักษรอะไร รูปร่างลักษณะเป็นอย่างไร มีใช้ที่ไหน ฯลฯ ทั้งนี้ก็เพราะอักษรชนิดนี้มีการใช้น้อยและอยู่ในวงจำกัดนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ ทำให้ดิฉันเห็นความจำเป็นที่จะต้องจัดพิมพ์หนังสือ “อักษรไทยนิเทศ” เล่มนี้ขึ้น” จึงทำให้ผู้วิจารณ์มองว่านี่คือวัตถุประสงค์การเผยแพร่ ซึ่งก็ถือว่าวัตถุประสงค์นี้ประสบความสำเร็จเป็นที่เรียบร้อย

แม้ว่างานชิ้นนี้จะตีพิมพ์มานานเกือบจะ 20 ปี มาแล้วก็ตาม หากแต่ผู้วิจารณ์เลือกที่จะวิจารณ์หนังสือเล่มนี้เพราะในปัจจุบัน (พ.ศ. 2563) มีหนังสือเล่มนี้เล่มเดียวที่กล่าวถึงอักษรไทยนิเทศในแง่อักษรวิธีอย่างละเอียดและยังไม่มีผู้ใดศึกษาเพิ่มเติม อีกทั้งเมื่อจะกล่าวถึงอักษรไทยนิเทศในงานวิชาการต่างก็ล้วนแต่อ้างอิงข้อมูลพื้นฐานจากงานของ พรรณเพ็ญ เครือไทย ยกตัวอย่างเช่น งานของ อุดุลย์ ตะพัง (2559, หน้า 169-172) และรวมถึงในเว็บไซต์ของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น (อักษรล้านนา, 2020)

สำหรับความเห็นส่วนบุคคลของผู้วิจารณ์คิดว่า หนังสือเล่มนี้มีประโยชน์ในฐานะเป็นคู่มือของผู้สนใจที่อ่านอักษรไทยนิเทศเป็นสำคัญ

มุมมองในการแปลความที่แตกต่าง

จากการที่ผู้วิจารณ์ได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้วมีมุมมองบางประการที่แตกต่างกับข้อเสนอของ พรณเพ็ญ เครือไทย ดังต่อไปนี้

อักษรไทยนิเทศใช้หลัง พ.ศ. 2099 เล็กน้อย (?)

ตามที่ พรณเพ็ญ เครือไทย (2545, หน้า 12) เสนอว่า “อักษรไทยนิเทศ พัฒนาขึ้นจากอักษรฝักขามและอักษรธรรมล้านนา คงเริ่มใช้หลัง พ.ศ. 2099 เล็กน้อย ใช้เขียนบนใบลานเกี่ยวกับเรื่องประโลมโลก”

จากประโยคที่ยกมาข้างต้น พรณเพ็ญ เครือไทย ไม่ได้ให้เหตุผลในการสันนิษฐานว่าทำไมต้องเริ่มใช้หลัง พ.ศ. 2099 เล็กน้อย แม้ว่าต้นฉบับใบลานที่ใช้ในการศึกษาบางเรื่อง เช่น โคลงนิราศหริภุญไชย แต่งใน พ.ศ. 2066 (ประเสริฐ ฒ นคร, 2516, หน้า (14)) และโคลงมังทรารบ-เชียงใหม่ กล่าวถึงเหตุการณ์กองทัพหงสาวดีกวาดต้อนผู้คนเชียงใหม่ใน พ.ศ. 2158 (สิงฆะวรรณสัย, 2522, หน้า (10) – (11)) โคลงพรหมทัต ที่ พรณเพ็ญ เครือไทย (2525, หน้า 24) เสนอว่าแต่งขึ้นใน พ.ศ. 2163 ก็ตาม

หากแต่ต้นฉบับที่พรณเพ็ญ เครือไทย นำมาศึกษาเกี่ยวกับอักษรไทยนิเทศมีจำนวนทั้งสิ้น 14 ฉบับ 4 ฉบับที่ระบุปีคัดลอก ซึ่งอายุอยู่ในช่วง รัชกาลที่ 2-3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ อีก 10 ฉบับไม่สามารถยืนยันได้ว่าการจารขึ้นในช่วงก่อน พ.ศ. 2200 จริง ต้นฉบับที่ว่าทั้งหมดนี้ต่างเป็นเอกสารคัดลอกสมัยหลังทั้งสิ้น จึงยากที่จะใช้ในการกำหนดว่า อักษรไทยนิเทศ เกิดขึ้นหลัง พ.ศ. 2099 เล็กน้อย

อนึ่ง แม้ว่าหนังสือเล่มนี้จะไม่ได้กล่าวถึงการศึกษาการวิวัฒนาการ รูปแบบ ตัวอักษรในบทที่ 3 – 4 ก็ตาม หากแต่ในภาคผนวกมีการจัดเรียงอักษรตามลำดับ แต่พรณเพ็ญ เครือไทย (2545, หน้า 92-99) ก็ไม่ได้จัดให้รูปแบบอักษรจากต้นฉบับตัวเขียน โคลงนิราศหริภุญไชย โคลงมังทรารบ-เชียงใหม่ และโคลงพรหมทัต ที่เป็นวรรณกรรมล้านนารุ่นเก่าอยู่ในส่วนต้นของตาราง จึงชวนให้คิดว่า พรณเพ็ญ เครือไทย ไม่ได้ที่จะมุ่งหมายว่า รูปแบบอักษรในต้นฉบับทั้ง 3 เรื่องนี้มีอายุเก่ามาก

ถ้ามองตามที่พรรณเพ็ญ เครือไทย (2545, หน้า 12) ว่า “อักษรไทยนิเทศพัฒนาขึ้นจากอักษรฝักขาม” แล้วจะกำหนดว่าอักษรไทยนิเทศจะคงเริ่มใช้หลัง พ.ศ. 2099 เล็กน้อย ก็ไม่ได้อีกเช่นกัน เพราะ

จากการศึกษาของกรรณิการ์ วิมลเกษม (2524, หน้า 128) กล่าวว่า “ตามจารึกฝักขามที่ค้นพบแล้ว ในปัจจุบันปรากฏว่าล้านนาไทยเริ่มใช้อักษรฝักขามบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 1954 จนกระทั่งถึงสมัยที่อาณาจักรล้านนาไทยเป็นเมืองขึ้นของพม่าจึงเลิกใช้ไปชั่วระยะเวลาหนึ่งแล้ว กลับนำมาใช้อีกสมัยที่เป็นประเทศราชของกรุงรัตนโกสินทร์ พบหลักฐานว่าได้ใช้มาถึง พ.ศ. 2370” ต่อมาจากการค้นคว้าของสถาบันวิจัยสังคมพบว่า จารึกวัดเชตุพน พ.ศ. 2459 (ฮันส์ เพนซ์ และศรีเลา เกษพรหม, 2548, หน้า 235-242) และจารึกฐานพระพุทธรูปวัดเชตุพน พ.ศ. 2459 (ฮันส์ เพนซ์, ศรีเลา เกษพรหม และอภิรดี เตชะศิริวรรณ, 2549, หน้า 271-273) ก็ยังใช้ตัวอักษรฝักขามอยู่

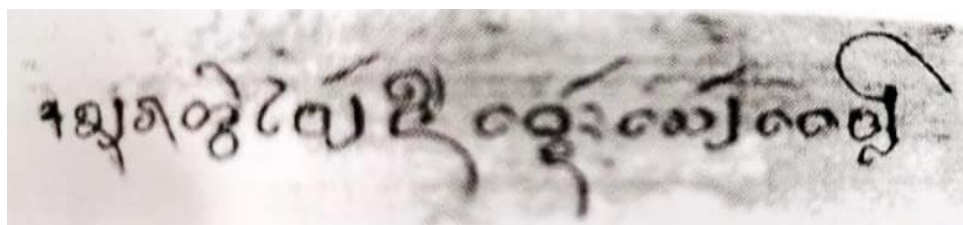
เมื่ออักษรฝักขามยังปรากฏการใช้ใหม่อีกครั้งในล้านนาร่วมสมัยรัตนโกสินทร์ของภาคกลาง ดังนั้นก็ชวนให้คิดได้ว่า อักษรไทยนิเทศอาจจะเกิดขึ้นหลังจากมีการนำอักษรฝักขามกลับมาใช้ใหม่อีกครั้ง ซึ่งในทางตรงกันข้ามจากการศึกษาของนัยนา โปร่งธุระ (2525) อักษรธรรม-ล้านนาพบทั้งอักษรที่สลักในจารึกและจารลงไปในใบลานคู่กันตลอดเวลา แต่เหตุใดในปัจจุบัน (2563) จึงไม่พบอักษรไทยนิเทศในเอกสารคัดลอกที่อายุเก่ากว่าสมัยรัตนโกสินทร์ของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

แต่อย่างไรก็ตามข้อเสนอของพรรณเพ็ญ เครือไทย อาจจะมีน้ำหนักถ้าหากในอนาคตพบต้นฉบับเขียนอักษรไทยนิเทศที่สามารถกำหนดอายุว่าเขียนขึ้นในช่วงที่อึ้งวะปกครองเชียงใหม่หรือร่วมสมัยกรุงศรีอยุธยาหลังสงครามเสียกรุงครั้งที่ 1

ชื่อ “อักษรไทยนิเทศ”

พรรณเพ็ญ เครือไทย (2545, หน้า 10-11) ได้กำหนดรูปแบบอักษรลักษณะนี้ว่า “ไทยนิเทศ” ทั้งนี้เพราะได้อ้างอิงข้อความหนึ่งในตอนท้ายโคลงมังทรารบเชียงใหม่ ไม่ปรากฏปีคัดลอก ต้นฉบับเก็บรักษาอยู่ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี ที่กล่าวว่า “เขียนตัวไทยนิเทศเสียแท้แล”

ดังนั้น พรรณเพ็ญ เครือไทยจึงสรุปต่อว่า “สำหรับเหตุผลที่ผู้วิจัยใช้ชื่ออักษรชนิดนี้ว่า อักษรไทยนิเทศนั้น เนื่องจากคำไทยนิเทศมีปรากฏเป็นหลักฐานชัดเจนอยู่ในเอกสารโบราณที่ผู้วิจัยใช้เป็นข้อมูลศึกษาครั้งนี้ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งนั้น เมื่อครั้งผู้วิจัยเริ่มศึกษาเกี่ยวกับตัวอักษรที่ใช้ในล้านนา ผู้วิจัยพบว่าอักษรชนิดนี้เรียกว่า อักษรไทยนิเทศ”

ภาพที่ 1 อักษรธรรมในตอนท้ายโคลงมังทรารบเชียงใหม่ ที่กล่าวว่า “เขียนตัวไทยนิเทศเสียแท้แล”
ที่มา: พรรณเพ็ญ เครือไทย, 2545, หน้า 10.

ในประเด็นนี้ผู้เขียนมีข้อสงสัย ดังต่อไปนี้

1. พรรณเพ็ญ เครือไทย (2545, หน้า 10) ได้อ้างว่า ในตอนท้ายต้นฉบับโคลงมังทรารบเชียงใหม่ ปรากฏข้อความว่า “เขียนตัวไทยนิเทศเสียแท้แล” จึงทำให้เข้าใจว่าอักษรที่ใช้บันทึกเรื่องราวในโคลงมังทรารบเชียงใหม่ ฉบับดังกล่าวนี้เรียกอักษรไทยนิเทศ หรืออักษรไทยนิเทศ

แต่อย่างไรก็ตามข้อความที่ว่า “เขียนตัวไทยนิเทศเสียแท้แล” เขียนด้วยตัวธรรมล้านนา ดังนั้น ถ้าตีความว่าอักษรที่ใช้บันทึกโคลงมังทรารบเชียงใหม่บันทึกด้วยอักษรไทยนิเทศ แล้วเหตุใดข้อความที่ระบุว่าเขียนด้วยไทยนิเทศจึงไม่เขียนด้วยอักษรไทยนิเทศ แต่กลับเขียนด้วยตัวธรรมล้านนา หรืออาจจะเป็นไปได้ว่า ธรรมเนียมการคัดลอกเอกสารต้นฉบับเดิมเขียนด้วยอักษรใดการคัดลอกครั้งใหม่จะยังคงอักษรนั้น แล้วข้อความที่ระบุว่า “เขียนด้วยตัวไทยนิเทศเสียแท้” เขียนด้วยตัวธรรม เพราะความคุ้นชินของผู้คัดลอกที่มีต่อตัวธรรมล้านนา

2. ต้นฉบับที่พรรณเพ็ญ เครือไทย ใช้ในการศึกษาที่ปรากฏข้อความที่ทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่าอักษรที่ใช้บันทึกโคลงมังทรารบเชียงใหม่เรียกว่า “อักษรไทยนิเทศ” มีเพียงฉบับเดียวเท่านั้น

หากแต่โคลงตอนท้ายต้นฉบับโคลงมังทรารบเชียงใหม่ ฉบับวัดป่าแพ่ง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏข้อความว่า

จักเกลยบักบวกเบื่อง	นามเรียบ ก่อนแหล่
แสนจิตเขียนทวยเทียม	ย่าไว้
หนังสือไทยบ่เคยเจียม	ตัวเล่า เริงเอย
บ้างเบี่ยงบิดเบี้ยวบ้าย	บ่สู้เสมอเหมือน (สิงฆะ วรรณสัย, 2522, หน้า 108)

จากโคลงตอนท้ายเรื่องที่ยกมาที่ระบุแต่ว่า นายแสนจิตเขียนได้คัดลอกตามต้นฉบับหนังสือไทยเท่านั้น ไม่ได้ระบุว่าเป็นอักษรไทยนิเทศ ดังนั้น จึงชวนให้คิดได้ว่าชื่อ “อักษรไทยนิเทศ” มีอีกชื่อหนึ่งว่าอักษรไทยก็เป็นไปได้

อนึ่ง สิงฆะ วรรณสัย (2522, หน้า 5) อธิบายว่า “ความจริงนั้น เรื่องคำว่า “ไทย” นั้น เป็นชื่อเรียกนำหน้าเผ่าไทยทั้งหลาย ในโคลงเรื่องนี้ คำที่ใช้กับคนไทยลานนา จะใช้คำว่า “ไทย” เฉย ๆ ถ้าจะใช้เรียกคนไทยภาคกลางแล้ว จะมีคำว่า “ใต้” ต่อท้ายมาด้วย เป็น “ไทยใต้” เพื่อไม่ให้ท่านผู้อ่านสับสนขอชี้แจงไว้ในที่นี้” ถ้าเมื่อ “ไทย” ในที่นี้หมายถึงล้านนา² แต่การที่ผู้คัดลอกบอกว่าอักษรไทยไม่ชำนาญ ตัวอักษรไม่สม่ำเสมอ กัน ทั้งที่เป็นคนล้านนาก็อาจจะเป็นไปได้ว่า ผู้คัดลอกมีความถนัดในการเขียนระบบพยัญชนะอื่นแต่อักษรไทยนี่ก็พอคัดได้

อักษรไทยนิเทศมีพยัญชนะกี่ตัว

พรรณเพ็ญ เครือไทย (2545, หน้า 18-20, 84-85) ระบุไว้ในส่วนต้นของบทที่ 3 ว่า อักษรไทยนิเทศมีพยัญชนะทั้งหมด 43 ตัว หากแต่ในตารางที่ 1.1 , 2.1 และ 3 ของภาคผนวก 1 ได้บันทึกตัวอย่างของอักษรไทยนิเทศจากต้นฉบับตัวเขียนฉบับต่าง ๆ มีทั้งสิ้น 46 ตัว ดังนั้น ผู้วิจารณ์จึงเกิดข้อกังขา ดังต่อไปนี้

1. ในส่วนต้นของบทที่ 3 พรรณเพ็ญ เครือไทย กล่าวถึงรูป “ฒ” ในอักษรไทยนิเทศ แต่ตารางที่ 1.1, 2.1 และ 3 ภาคผนวกที่ 1 กลับไม่พบตัวรูป “ฒ” ที่พรรณเพ็ญ เครือไทย สำนวณพบ เมื่อเป็นเช่นนี้ รูป “ฒ” ของอักษรไทยนิเทศในส่วนต้นของบทที่ 3 พรรณเพ็ญ เครือไทย นำมาจากที่ใด
2. ในส่วนต้นของบทที่ 3 พรรณเพ็ญ เครือไทย ไม่ได้กล่าวถึงรูป “ฎ” รูป ขอหยาดน้ำ (พยัญชนะรูปพิเศษที่แทนเสียง “หย” ในอักษร) ในอักษรไทยนิเทศ แต่ตารางที่ 1.1, 2.1 และ 3 ภาคผนวกที่ 1 กลับพบตัวรูป “ฎ” และ ขอหยาดน้ำ ประเด็นนี้เข้าใจว่าจะคงจะผิดพลาดบางประการ

3. ในส่วนต้นของบทที่ 3 พรรณเพ็ญ เครือไทย ไม่ได้นับรูป “ฤ” “ฤา” “ฤ” และ “ฤา” เป็นพยัญชนะในอักษรไทยนิเทศ แต่ตารางที่ 1.1, 2.1 และ 3 ภาคผนวกที่ 1 กลับนับ “ฤ” “ฤา” “ฤ” และ “ฤา” เป็นพยัญชนะในอักษรไทยนิเทศ

ตามความเห็นของผู้วิจารณ์คิดว่า ไม่ควรนับ “ฤ” “ฤา” “ฤ” และ “ฤา” เป็นพยัญชนะ ทั้งนี้ เพราะ “ฤ” “ฤา” “ฤ” และ “ฤา” มีที่มาจากภาษาสันสกฤต ซึ่งในภาษาสันสกฤตนั้นนับเป็นสระ ไม่ใช่พยัญชนะ ในตำราหลักภาษาไทย หลักภาษาเขมร และไวยากรณ์ภาษาสันสกฤตไม่เคยมีเล่มใดนับ “ฤ” “ฤา” “ฤ” และ “ฤา” เป็นพยัญชนะ

การกำหนดสัญลักษณ์ศาสตร์กำกับรูปอักษรไทยนิเทศ

เนื่องจากพรรณเพ็ญ เครือไทย (2545, หน้า 15) กล่าวว่า “ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษา ลักษณะอักษรและอักษรวิธีของอักษรไทยนิเทศจากวรรณกรรมโคลงล้านนาจำนวน 11 เรื่อง 14 ฉบับ”

แต่ในบทที่ 3 พรรณเพ็ญ เครือไทย ได้ใช้สัญลักษณ์ทางศาสตร์กำกับรูปอักษรไทยนิเทศ ทุกตัว อีกทั้งการอธิบายถึงระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาล้านนามี 6 ระดับ ซึ่งปัญหาที่ตามมาคือ ระบบทางศาสตร์ที่กำลังอธิบายอยู่นี้คือ ระบบศาสตร์ที่อธิบายภาษาถิ่นเหนือในยุคสมัยของพรรณเพ็ญ เครือไทย เท่านั้น

หากแต่ตัวอย่างในการศึกษา เช่น โคลงนิราศหริภุญไชย โคลงมั่งทรงรบเชียงใหม่ เป็นผลงานที่แต่งขึ้นเมื่อ 400-500 ปี ล่วงมาแล้ว ดังนั้น จะมั่นใจได้อย่างไรว่าหน่วยเสียงในอดีตจะเหมือนกับหน่วยเสียงในปัจจุบัน

อักษรไทยนิเทศใช้จารเรื่องประโลมโลก (?)

พรรณเพ็ญ เครือไทย (2545, หน้า 12) ได้ยกข้อความของ สิงฆะ วรรณสัย ที่ว่า “อักษรที่ใช้จารเพื่อประโลมโลกคือเรื่องที่ไม่ใช่พระธรรมคำสอน เท่าที่พบในสมัยโบราณท่านใช้ “อักษรไทยนิเทศ” เป็นอักษรลานนาไทยปนอักษรพม่าขุนรามคำแหง ซึ่งคนภาคกลางรู้จักในนาม “อักษรฝักขาม” นั่นเอง อักษรชนิดนี้ก็เรียกชื่อสั้น ๆ ว่า “หนังสือไทย”... ส่วนอักษรลานนาไทยหรือตัวเมื่อนั้น สมัยก่อนท่านใช้จารเฉพาะวรรณคดีคำสั่งสอนเท่านั้น ถือเป็นอักษรศักดิ์สิทธิ์ควรแก่การสักการะ จึงไม่นำมาเขียนเรื่องประโลมโลก”³ ดังนั้น โคลงเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องประโลมโลก

จึงมักบันทึกด้วยอักษรไทยนิเทศ

ตามความเห็นของผู้วิจารณ์กลับมองการที่แบ่งวรรณกรรมออกเป็น วรรณคดีคำสั่งสอน และวรรณคดีประโลมโลก เราใช้แนวความคิดปัจจุบันไปตัดสินงานวรรณกรรมรุ่นก่อนมากไปหรือไม่ เมื่อยุคสมัยคนที่อ่านหนังสือออกจะมีมากขึ้นเพียงใด และที่สำคัญวรรณคดีประโลมโลก บางเรื่อง เช่น โคลงอมรา ซึ่งเล่าเรื่องนางอมราหลงรักพระภิกษุ หากแต่พระภิกษุไม่สนใจในนางอมรา จนในท้ายที่สุดนางอมราก็ตรอมใจตาย ฝ่ายพระภิกษุเมื่อทราบว่านางอมราตายและได้เห็นสไบของนางจึงบังเกิดความเสียใจจนมรณภาพ ซึ่งโคลงเรื่องนางอมรานี้ก็จารด้วยอักษรธรรม ล้านนาไม่ใช่อักษรไทยนิเทศ (อุดม รุ่งเรืองศรี, 2529, หน้า 1-28) ด้วยเหตุนี้ อักษรธรรมจึงไม่จำเป็นที่จะต้องใช้จดบันทึกเรื่องราวทางศาสนาเสมอไป

ประเด็นถัดมาคือ เมื่ออักษรวิธีของอักษรไทยนิเทศไม่มีตัวเชิงครบทุกตัวอักษร ดังนั้นจึงไม่เอื้อต่อการบันทึกข้อความภาษาบาลี คัมภีร์ทางศาสนา ด้วยเหตุนี้ จึงสามารถจดบันทึกเรื่องราวทางโลกเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามอักษรธรรมล้านนามีตัวเชิงครบทุกอักษร ดังนั้น จึงสามารถจดบันทึกเนื้อหา คัมภีร์ทางศาสนาที่ใช้ภาษาบาลีและเนื้อหาประโลมโลกที่ใช้ภาษาไทย

อักษรขอมไทย อักษรขอมหวัด อักษรขอมเมือง ชื่ออื่น ๆ ของอักษรไทยนิเทศ

เนื้อหาส่วนใหญ่ของงานวิจัยชิ้นนี้บทที่ 3-4 ที่ว่าด้วย ลักษณะอักษรไทยนิเทศ และ อักษรวิธีของอักษรไทยนิเทศ รวมถึง ภาคที่ 1 ตารางเปรียบเทียบตัวอักษร ซึ่งถือว่ามีความละเอียดในการอธิบายถึงอักษรไทยนิเทศ และการเปรียบเทียบแบบอักษรกับอักษรไทยน้อย⁴ และ อักษรฝักขาม⁵ ก็ตาม แต่ถ้าพิจารณาให้ละเอียดจะพบว่ามีปัญหาคือ

เนื่องจากชื่อ “อักษรไทยนิเทศ” พรรณเพ็ญ เครือไทย (2545, หน้า 10 -11) และยังได้ระบุว่า อักษรลักษณะเช่นนี้ยังมีชื่ออื่นอีกคือ “ขอมไทย” ซึ่งเป็นชื่อที่ ประเสริฐ ฐ นคร เรียก และ “ขอมหวัด” ซึ่งเป็นชื่อที่ สิงฆะ วรรณสัย เรียก และกรรณิการ์ วัฒนเกษม (2533, หน้า 1) เรียกอักษรขอมเมือง แม้ว่า พรรณเพ็ญ เครือไทย จะไม่สามารถหาที่มาว่าเหตุใดที่ ประเสริฐ ฐ นคร กรรณิการ์ วัฒนเกษม และสิงฆะ วรรณสัย นักวิชาการและนักปราชญ์ด้านล้านนาศึกษา จึงระบุชื่ออื่น ๆ ของอักษรไทยนิเทศ โดยมีคำว่าขอมนำหน้า

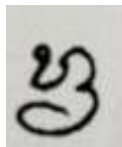

แต่ประเด็นใหญ่ที่ พรรณเพ็ญ เครือไทย สัมพิจารณา คือ คำว่า “ขอม” จากการศึกษาของ จิตร ภูมิศักดิ์ (2535, หน้า 445–458) หมายถึงกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตภาคกลางตอนล่าง

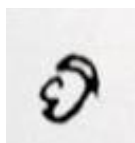
ด้วยเหตุที่สิ่งชะ วรรณสัย เรียกอักษรนี้ว่า “ขอมหวัด” และ ประเสริฐ ณ นคร เรียก “ขอม” ดังนั้น การเปรียบเทียบรูปแบบอักษรและอักษรวิธีอักษรไทยนิเทศ พรรณเพ็ญ เครือไทย ก็ควรมีการเปรียบเทียบรูปแบบอักษรไทยในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาว่ามีความใกล้เคียงกับอักษรไทยนิเทศ หรือไม่

ถ้าพิจารณาจากรูปพยัญชนะและสระ เช่น “ฮ” ซึ่ง พรรณเพ็ญ เครือไทย (2545, หน้า 85, 88) ได้เปรียบเทียบรูปแบบพยัญชนะ “ฮ” ในอักษรไทยน้อย อักษรฝักขาม อักษรสุโขทัย และ อักษรธรรมล้านนา แล้วพบว่า มีแต่อักษรธรรมล้านนาเท่านั้น

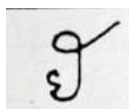
ถ้าพิจารณาจากรูปพยัญชนะ “ฮ” ในอักษรธรรมล้านนา (ภาพที่ 2) จะพบว่าไม่มีความใกล้เคียงกับรูป “ฮ” ในอักษรไทยนิเทศแต่ประการใด ในทางตรงกันข้าม ลักษณะการเขียนรูป “ฮ” ในอักษรไทยนิเทศ จะมีลักษณะการเขียนเหมือนตัว “อ” ในอักษรไทยนิเทศแต่มีหางยาวตระหวัดขึ้น (ภาพที่ 3) ซึ่งลักษณะเช่นนี้ เหมือนกับการเขียนรูปตัว “ฮ” ในอักษรไทยภาคกลาง

ภาพที่ 2 รูปอักษร “ฮ” ในอักษรธรรมล้านนา ที่มา พรรณเพ็ญ เครือไทย, 2545, หน้า 85.

ภาพที่ 3 รูปอักษร “อ” ในอักษรไทยนิเทศ ที่มา พรรณเพ็ญ เครือไทย, 2545, หน้า 85.

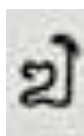
ภาพที่ 4 รูปอักษร “ฮ” ในอักษรไทยนิเทศ ที่มา พรรณเพ็ญ เครือไทย, 2545, หน้า 85.

อนึ่งจากการศึกษาของนัยนา โปร่งธุระ (2525, หน้า 73) ระบุว่าไม่ปรากฏอักษร “ฮ” ในเอกสารโบราณที่ใช้ในการศึกษา ส่วนในอักษรภาคกลางปรากฏตัว “ฮ” ในจินตตามณีฉบับสมเด็จพระนารายณ์ และต้นฉบับนันทโพนันทสูตรคำหลวงแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ ดังนั้น ถ้ารูปตัว “ฮ” มีการ

ปรากฏเด่นชัดในสมัยอยุธยาตอนปลายแล้ว จึงน่าจะเป็นการเน้นย้ำว่า อักษรไทยนิเทศเกิดขึ้นหลัง พ.ศ. 2099 นานมาก

ประเด็นถัดมาในกรณีของรูปอักษรพิเศษสระเอ (ภาพที่ 5) ซึ่งพิจารณาจากที่พรรณเพ็ญ เครือไทย (2545, หน้า 58) ควรจะนับเป็นสระลอย และมีความใกล้เคียงกับสระลอยในอักษรขอม

ภาพที่ 5 รูปอักษรพิเศษ “เอ” ในอักษรไทยนิเทศ ที่มา พรรณเพ็ญ เครือไทย, 2545, หน้า 58.

ดังนั้นการที่นักปราชญ์และนักวิชาการรุ่นเก่าเรียกอักษรชนิดนี้ว่า “อักษรขอมไทย อักษรขอมหวัด อักษรขอมเมือง” เพราะทราบว่ามีอิทธิพลอักษรวิธีจากภาคกลางตอนล่างขึ้นมา

มั่นใจเพียงใดว่ามีอิทธิพลไทยน้อยในอักษรไทยนิเทศ

พรรณเพ็ญ เครือไทย (2545, หน้า 14) กล่าวว่า “ในทางกลับกันอาณาจักรล้านนาเอง ก็อาจจะรับเอารูปแบบตัวอักษรฝักขามซึ่งพัฒนามาต่างไปจากอักษรต้นแบบ กลายเป็นอักษรไทยน้อยเข้ามาใช้ในดินแดนล้านนาด้วย แต่เรียกชื่อเสียใหม่ว่า อักษรไทยนิเทศ”

ในประเด็นนี้ผู้วิจารณ์มีข้อกังขาดังต่อไปนี้

1. ตามที่ทราบกันในหมู่นักประวัติศาสตร์ว่า ตั้งแต่ช่วงรัชกาลพระเจ้าวิสุทธาราชจนถึงรัชกาลพระเจ้าไชยเชษฐา แห่งล้านช้างเสด็จเข้ามาครองเมืองเชียงใหม่ (พ.ศ. 2043-2093) มีความสัมพันธ์กับล้านนาอย่างแนบแน่น ส่งผลให้ศิลปวิทยาการของล้านนาหลังไหลเข้าไปในล้านช้าง

ถ้าพรรณเพ็ญ เครือไทยได้เสนอว่า อักษรไทยนิเทศเกิดขึ้นหลัง พ.ศ. 2099 เล็กน้อย และอักษรไทยน้อยได้อิทธิพลต่ออักษรไทยนิเทศจริงพรรณเพ็ญ เครือไทย ควรที่หาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่า ช่วงหลัง พ.ศ. 2099 ล้านช้างกับล้านนามีความสัมพันธ์ที่ดีมาสนับสนุนข้อเสนอนี้

2. รูปแบบอักษรไทยน้อยบางตัวมีลักษณะคล้ายคลึงอักษรไทยนิเทศและอักษรภาคกลาง เช่นตัว “น” “บ” “ป” “ศ” “ษ” และ “ส” เป็นต้น ดังนั้นเราจะมั่นใจได้เพียงใดว่า อักษรไทยภาคกลางมีอิทธิพลต่ออักษรไทยนิเทศ

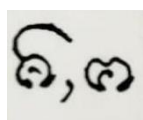
ประเด็นสำคัญคือ พรรณเพ็ญ เครือไทย ไม่ได้แสดงตัวอย่างของรูปแบบอักษรและอักษรวิธีที่มีปรากฏเฉพาะในอักษรไทยน้อย เท่านั้นที่ปรากฏในอักษรไทยนิเทศ

3. ในปัจจุบันยังไม่ปรากฏงานวิชาการชิ้นใดที่กล่าวถึง รูปแบบของอักษรธรรมล้านช้างมีอิทธิพลต่ออักษรธรรมล้านนาในช่วงหลัง พ.ศ. 2099 แต่เหตุใดจึงกลับมีเฉพาะกรณีอักษรไทยน้อยมีอิทธิพลต่ออักษรไทยนิเทศ

มีอิทธิพลอักษรธรรมล้านนาช่วงหลัง พ.ศ. 2300 ในอักษรไทยนิเทศ

ถ้าพรรณเพ็ญ เครือไทย (2545, หน้า 14) เสนอว่า อักษรไทยนิเทศคืออักษรแบบสุโขทัยหรืออักษรฝักขาม ที่พัฒนาขึ้นให้มีรูปทรงกลมป้อม เพื่อสะดวกในการจารลงในใบลาน และในบทสรุป พรรณเพ็ญ เครือไทย (2545, หน้า 75) ว่า อักษรไทยนิเทศคือการปรับจากอักษรฝักขามมาเขียนเป็นรูปกลมๆ แบบอักษรธรรมล้านนา หากแต่ผู้วิจารณ์มองว่า พยานะบางตัวของอักษรไทยนิเทศรับมาจากพยานะอักษรธรรมล้านนา ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบอักษร “ค” ของอักษรไทยนิเทศมี 2 แบบ (ภาพที่ 6) แบบที่ 1 เขียน “คอ” แต่มีเส้นโค้งอยู่ด้านบน แบบที่ 2 เขียนเหมือน “ค” เขียน “ค” ของภาคกลาง ถ้าพิจารณาจากรูปแบบ “ค” แบบที่ 1 จะเป็น “ค” ในอักษรธรรมล้านนา และจากการศึกษาของ นัยนา โปร่งธุระ (2525, หน้า 36) พบว่ามีปรากฏมาตั้งแต่เอกสารที่ระบุปีศักราช 2091

ภาพที่ 6 รูปอักษร “ค” ในอักษรไทยนิเทศ ที่มา พรรณเพ็ญ เครือไทย, 2545, หน้า 84.

2. รูปแบบอักษร “ฤ” ในอักษรไทยนิเทศเหมือนกับอักษร “ฤ” ในอักษรธรรมล้านนา โดยที่ไม่ปรากฏในอักษรฝักขาม และ สระ “-ะ”, สระ “-ะ” ในอักษรไทยนิเทศเหมือนกับอักษรสระ “-ะ”, สระ “-ะ” ในอักษรธรรมล้านนา โดยที่ไม่ปรากฏในอักษรฝักขามและอักษรไทยน้อย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจารณ์มองว่า รูปแบบพยานะของอักษรธรรมล้านนาก็ส่งอิทธิพลต่อรูปแบบพยานะของอักษรไทยนิเทศ

อนึ่ง จากการศึกษาวิวัฒนาการรูปแบบอักษรธรรมของนัยนา โปร่งธุระ (2525, ตารางที่ 62-63) พบว่า รูปสระ “-ะ” ปรากฏขึ้นครั้งแรกในเอกสารที่จารขึ้น พ.ศ. 2301 และ สระ “-ะ” ปรากฏขึ้น

ในเอกสารครั้งแรกเอกสารที่จารขึ้น พ.ศ. 2134 ส่วนอักษรไทยน้อยจากการศึกษาของ รัช อนุโณทก (2522, หน้า 80) ไม่ปรากฏรูปสระ “ะ” และ “เะ”

ด้วยเหตุนี้จึงชวนให้คิดต่อยอดว่า อักษรไทยนิเทศไม่ได้เกิดขึ้น พ.ศ. 2099 เล็กน้อย หากแต่น่าเกิดขึ้นหลังจากนี้นานมาก

ประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติม

จากหลักฐานที่นำเสนอข้างต้นชวนให้คิดว่า อักษรไทยนิเทศ ไม่ได้เริ่มใช้หลัง พ.ศ. 2099 เล็กน้อย หากแต่เริ่มใช้หลังจาก พ.ศ. 2099 นานมาก

หลักฐานเอกสารที่จดบันทึกด้วยอักษรไทยนิเทศ ที่มีอายุเก่าสุดที่พรรณเพ็ญ เครือไทย (2545, หน้า 15) ใช้ในการศึกษาคือ โคลงพรหมทัต คัดลอกเมื่อปี จ.ศ. 1174 (พ.ศ. 2355) ปัจจุบัน เก็บรักษาที่ห้องสมุดภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี จึงอาจจะเป็นไปได้หรือไม่ว่า อักษรไทยนิเทศไม่น่าที่จะมีอายุเก่าเกินไปกว่า พ.ศ. 2300

อนึ่ง อักษรฝักขามไม่ปรากฏในจารึกช่วงที่กรุงอังวะปกครองเชียงใหม่ จนกระทั่งมีการนำ กลับมาใช้ใหม่ในรัชกาลพระเจ้ากาวิละครองเมืองเชียงใหม่ และขณะเดียวกันอักษรฝักขามที่นำ กลับมาใช้ใหม่นี้ก็พบเฉพาะในจารึกแถบลุ่มแม่น้ำปิง-วังเท่านั้น ไม่กระจายตัวถึงกลุ่มแพร่ - น่าน

เมื่อพิจารณาจากรูปแบบอักษรไทยนิเทศที่มีความคล้ายคลึงกับอักษรฝักขาม อีกทั้งยังไม่ พบตัวอย่างเอกสารที่จดบันทึกด้วยอักษรไทยนิเทศที่มีอายุเก่าไปถึงช่วงที่กรุงอังวะปกครอง ล้านนา จึงอาจจะเป็นไปได้ว่าอักษรไทยนิเทศสร้างขึ้นเมื่อพระเจ้ากาวิละรื้อฟื้นการใช้อักษรฝัก- ขามอีกครั้ง และขณะเดียวกันตัวอย่างเอกสารที่จดบันทึกด้วยอักษรไทยนิเทศก็ไม่แพร่หลายใน กลุ่มแพร่ - น่านด้วยเช่นเดียวกัน

อนึ่ง ในเอกสารเรื่องโคลงส่อสัตหาพระสิทธิราม ที่ พรรณเพ็ญ เครือไทย (2545, หน้า 16) ใช้ ประกอบงานวิจัยการศึกษาอักษรไทยนิเทศ แต่ในขณะเดียวกัน โคลงส่อสัตหาพระสิทธิราม มีอีก ชื่อคือ โคลงพื้นวัดพระสิงห์ (พรรณเพ็ญ เครือไทย, 2539, หน้า 60) ซึ่งในโคลงบทที่ 57 – 80 กล่าวถึงการฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ อีกทั้งกล่าวถึงพระราชวงศ์จักรีแล้ว และกล่าวถึงการฉลองวัดพระสิงห์

ของเจ้านครเชียงใหม่วังเจ้าเจ็ดคน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้รู้ว่า วรรณกรรมเรื่องนี้แต่งในสมัยรัตนโกสินทร์ไม่ใช่เป็นการคัดลอกเอกสารที่มีอายุเก่าไปถึงราชวงศ์มังราย เช่น โคลงนิราศหริภุญชัย เป็นต้น แล้วเหตุใดโคลงสอัสตราพระสิทธิรามจึงเลือกใช้อักษรไทยนิตยในการบันทึก

ดังนั้น จะเป็นได้หรือไม่ว่าเมื่อเจ้าเจ็ดคนได้ปฏิเสธอำนาจกรุงอังวะและมีการปรับตัวโดยการพยายามรื้อฟื้นจารีตดั้งเดิมมาน้อยเพียงใด และรับเอาวัฒนธรรมภาคกลางจากราชสำนักรัตนโกสินทร์มาน้อยเพียงใด ซึ่งในกรณีนี้จำเป็นต้องศึกษาจากหลักฐานประวัติศาสตร์จารึก และ โบราณคดีมาประกอบร่วมกัน

เชิงอรรถตอนท้าย

³รายละเอียดของความหมายของคำว่า “ไท” สามารถดูได้ใน (จิตร ภูมิศักดิ์, 2535, หน้า 354-396) ส่วนคำว่า “ไทข” และ “ไท”

⁴อักษรไทยน้อย คืออักษร ไทยใช้ในล้านช้างที่แพร่หลายขึ้นในสมัยพระมหาธรรมราชาพลีไทครองสุโขทัย (ดูรายละเอียดใน ธวัช ปุณโณทก, 2522)

⁵อักษรฝักขาม มีรูปและสัณฐานคล้ายกับอักษรไทยภาคกลาง ที่แพร่หลายขึ้นไปยังล้านนาในสมัยพระมหาธรรมราชาพลีไทครองสุโขทัย ตรงกับรัชกาลพญาเกือนครองเชียงใหม่ (ดูรายละเอียดในกรรณิการ์ วัฒนเกษม, 2524)

⁶อักษรธรรมล้านนา มีรูปร่างกลมเชื่อว่ามีการพัฒนาจากอักษรมอญ ในบางครั้งเรียก ตัวเมือง และอักษรขวน (ดูรายละเอียดใน นัยนา โปร่งธุระ, 2525)

บรรณานุกรม

กรรณิการ์ วัฒนเกษม. (2524). *อักษรฝักขามที่พบในศิลาจารึกภาคเหนือ*. วิทยานิพนธ์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

กรรณิการ์ วัฒนเกษม. (2533). *โคลงมังทรารบับจาร์ พ.ศ. 2381*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, คณะโบราณคดี.

จิตร ภูมิศักดิ์. (2535). *ความเป็นมาของคำสยามไทย ลาว และ ขอม และลักษณะของสังคมของเชื้อชาติ ข้อเท็จจริงว่าด้วยชนชาติขอม ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

- นัยนา โปร่งธูระ. (2525). *อักษรธรรมลานา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธวัช ปุณโณทก. (2522). *อักษรไทยน้อย: การศึกษาด้านอักษรวิทยา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประเสริฐ ฦ นกร. (2516). *โคลงนิราศหริภุญไชย*. กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์.
- พรรณเพ็ญ เครือไทย. (2525). *โคลงพรหมทัต: การศึกษาเชิงวิจารณ์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร
- พรรณเพ็ญ เครือไทย. (2539). *โคลงพื้นวัดพระสิงห์ เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สถาบันวิจัยสังคม*.
- พรรณเพ็ญ เครือไทย. (2545). *อักษรไทยนิเทศ*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สถาบันวิจัยสังคม.
- สิงฆะ วรรณสัย. (2522). *โคลงเรื่องมั่งทรงารบเชียงใหม่*. เชียงใหม่: ศูนย์หนังสือเชียงใหม่.
- อดุลย์ ตะพัง. (2559). *ภาษาและอักษรไทยเหนือ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. (2529). *โคลงอมรา*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อันส์ เพนซ์ และศรีเลา เกษพรหม. (2548). *ประชุมจารึกล้านนา เล่ม 10*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สถาบันวิจัยสังคม.
- อันส์ เพนซ์, ศรีเลา เกษพรหม และอภิรดี เตชะศิริวรรณ. (2549). *ประชุมจารึกล้านนา เล่ม 11*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สถาบันวิจัยสังคม.
- อักษรล้านนา*. (2020). สืบค้นจาก http://www.sri.cmu.ac.th/~elanna/elanna47/public_html/lang/lang2.html#lang3.